

Άννα Γκεντιό

Διδάκτωρ Ιστορικών
Επιστημών, Καθηγήτρια,
Τμήμα Ιστορίας της Ουκρανίας
του Borys Grinchenko
Πανεπιστημίου του Κιέβου

Ειρήνη Γκρίντινα

Διδάκτωρ Ιστορικών
Επιστημών, Καθηγήτρια,
Τμήμα Διεθνών Σχέσεων και
Εξωτερικής Πολιτικής του
Εθνικού Ανθρωπιστικού
Πανεπιστημίου της
Μαριούπολης

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΝΤΟΝΜΠΑΣ

Οι συνέπειες οποιασδήποτε στρατιωτικής σύγκρουσης δεν είναι μόνο οι εμφανείς απώλειες σε ανθρώπινα θύματα και η οικονομική καταστροφή ολόκληρων περιοχών και των υποδομών τους αλλά και η έλλειψη ασφάλειας. Εξίσου σημαντική είναι και η αποδιοργάνωση της κοινωνίας και οι συνέπειές της. Κατά την άποψή μας, αυτές οι καταστροφές στο σύνολό τους μπορούν κάλλιστα να χαρακτηρισθούν με τον όρο "κοινωνική κατάρρευση".

Το πιο επικίνδυνο στοιχείο της "κοινωνικής κατάρρευσης" ως συνέπεια του πολέμου στην Ανατολική Ουκρανία, είναι η καταστροφή των υποδομών της εκπαίδευσης στις προσωρινά υπό κατοχή περιοχές. Σαφώς είναι πολύ σημαντικό να κατανοήσουμε τον κίνδυνο για ολόκληρο το εκπαιδευτικό σύστημα του κράτους σε περίπτωση καταστροφής της Ουκρανικής εκπαίδευσης στα κατεχόμενα εδάφη.

Η ιδεολογική βάση για την έναρξη, την οργάνωση, την υποστήριξη, τη χρηματοδότηση και την τελική εφαρμογή της ρωσικής επιθετικότητας ήταν ο «πόλεμος των ιδεών/war of meanings»¹.

Οι συντάκτες του άρθρου έθεσαν το στόχο να ερευνήσουν το επίπεδο της απειλής για το Ουκρανικό εκπαιδευτικό σύστημα και για το κράτος γενικότερα, που προκλήθηκε από την καταστροφή της εκπαιδευτικής υποδομής στα προσωρινά κατεχόμενα εδάφη των περιοχών του Ντονέτσκ και του Λουγκάνσκ. Επίσης, να περιγράψουν τα προβλήματα που εμποδι-

ζουν να ξεπεραστεί ο εκπαιδευτικός και πνευματικός διαχωρισμός που δημιουργήθηκε μεταξύ των κατεχόμενων περιοχών και της υπόλοιπης Ουκρανίας.

Ο ρόλος της εκπαίδευσης και της εκπαιδευτικής πολιτικής στη διατήρηση της εθνικής ασφάλειας είναι τεράστιος. Κανένα κοινωνικό σύστημα δεν μπορεί να αναπτυχθεί χωρίς ένα σταθερό σύστημα αξιών και μία πολιτισμική βάση. Η εκπαίδευση κατέχει τον πρωταρχικό ρόλο στο σχηματισμό αυτού του συστήματος. Το εκπαιδευτικό σύστημα είναι αυτό που δίνει την προοπτική για την ανάπτυξη της κοινωνίας και σε περίπτωση υποβάθμισης ή καταστροφής του εκπαιδευτικού συστήματος η κοινωνία οδηγείται σε μια «κοινωνική κατάρρευση». Μεταξύ των σοβαρών απειλών για την εθνική ασφάλεια της Ουκρανίας θεωρούνται ο πληροφοριακός και ψυχολογικός πόλεμος, η υποβάθμιση της ουκρανικής γλώσσας και πολιτισμού, η παραποίηση της ιστορίας της Ουκρανίας και η προπαγάνδα των Ρωσικών ΜΜΕ που σχηματίζει μια παραμορφωμένη πραγματικότητα². Το Κρεμλίνο ανέλαβε τον οικονομικό και ιδεολογικό έλεγχο του εκπαιδευτικού συστήματος στις προσωρινά κατεχόμενες περιοχές του Ντονέτσκ και του Λουγκάνσκ. Αυτό το γεγονός δίνει στο Κρεμλίνο ένα ισχυρό εργαλείο για τον υβριδικό πόλεμο που διεξάγει. Είναι μια ευκαιρία να παραμορφώνει την κοινωνικοπολιτική δομή της περιοχής, να καταστρέφει το υπάρχον σύστημα και να επιβάλει τις δικές του ιδεολογικές και κοινωνικές αξίες, με σκοπό τον μόνιμο διαχωρισμό των κατεχόμενων περιοχών από την υπόλοιπη Ουκρανία. Σε αυτό το σημείο θα θέλαμε να αναφέρουμε τη ρήση του Όττο φον Μπίσμαρκ: «Οι πολέμοι δεν κερδίζονται από τους στρατηγούς, οι πολέμοι κερδίζονται από τους δασκάλους και τους ιερείς».

¹ Το Ντονμπάς και η Κριμαία: το τίμημα της επιστροφής: μονογραφία / γενική επιμέλεια Β.Π. Γκορμπούλιν, Ο.Σ.Βλασιούκ, Ε.Μ.Λιμπάνοβα, Ο.Μ.Λιασένκο. – Κ.: ΕΙΣΕ, 2015. – 474 σ.; Κουλτσίοτκι Σ. Τριακόσια χρόνια μοναξιάς: το Ουκρανικό Ντονμπάς σε αναζήτηση της Πατρίδας και του νοήματος / Σ.Κουλτσίοτκι, Λ.Ιάκουμποβα. – Κ.: εκδοτικός οίκος «Κλίο», 2016. – 720 σ.; Ιάκουμποβα Λ. «Οι κοινωνία στον πόλεμο»: προβλήματα της οικοδόμησης του έθνους. Μέρος πρώτο // Historians. – 2017. – 24 Μαΐου.
URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/2198-laris-a-yakubova-suspilstvo-na-vijni-problemi-natsietvorennya-chastina-1> κ.τ.λ.

² Η στρατηγική εθνικής ασφάλειας της Ουκρανίας (το διάταγμα επικυρώθηκε από τον Πρόεδρο της Ουκρανίας στις 6 Μαΐου το 2015 «Σχετικά με την Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας της Ουκρανίας»). - URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

Στα τέλη του 2014 περίπου 500 χιλιάδες παιδιά παρέμειναν στα κατεχόμενα εδάφη του Ντονμπάς εκ των οποίων περίπου 6 χιλιάδες ήταν ορφανά. Περισσότερα από 160 χιλιάδες παιδιά εγκατέλειψαν την περιοχή του Ντονμπάς και φύγανε σε άλλες περιοχές της Ουκρανίας³.

Το φθινόπωρο του 2014 ο δημοσιογράφος Ντενίς Καζάνσκι έγραψε το αμφιλεγόμενο άρθρο «Ρέκβιεμ για την Εκπαίδευση στο Ντονέτσκ». Σε αυτό ο συγγραφέας επεσήμανε: «το εκπαιδευτικό σύστημα του Ντονέτσκ και του Λουγκάνσκ έγινε άλλο ένα θύμα της ένοπλης σύγκρουσης στην περιοχή. Οι θάνατοι των ανθρώπων συγκλόνιζαν τον κόσμο, όμως η αργή και επίπονη διάλυση του εκπαιδευτικού συστήματος ήταν σχεδόν ανεπαίσθητη. Ωστόσο, μια από τις πιο οδυνηρές συνέπειες του πολέμου θα είναι και η κατάρρευση του εκπαιδευτικού συστήματος στο Ντονμπάς⁴.

Η δημιουργία των ελεγχόμενων από τους φιλορώσους αποσχιστές καθεστώτων σε ορισμένες περιοχές του Ντονέτσκ και Λουγκάνσκ και η διακήρυξη από αυτούς της αυτονομίας των περιοχών με ονομασίες "DNR" και "LNR" κατέστησε αδύνατο για το Υπουργείο Παιδείας της Ουκρανίας να ελέγχει τα εκπαιδευτικά ιδρύματα εκεί. Το εκπαιδευτικό προσωπικό και οι φοιτητές που βρέθηκαν στο κατεχόμενο έδαφος ήταν αναγκασμένοι να επιλέξουν είτε να παραμείνουν εκεί και να εργαστούν ή να σπουδάσουν σε εκπαιδευτικά ιδρύματα που ελέγχονται από τα φιλορωσικά κατοχικά καθεστάτα είτε να φύγουν. Πολλοί εκπρόσωποι των ελίτ και ακτιβιστές που οι ιδεολογικές πεποιθήσεις τους διέφεραν από αυτές των αποσχιστών κινήθηκαν και αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους για λόγους ασφάλειας. Οι περισσότεροι άνθρωποι που δεν ήθελαν να συνεργάζονται με το φιλορωσικό κατοχικό καθεστώς φύγανε. Οι υπάλληλοι των πανεπιστημίων με δική τους πρωτοβουλία σώζανε έγγραφα και άλλα πανεπιστημιακά αντικείμενα που είχαν αξία. Αυτοί οι άνθρωποι έδειξαν υπευθυνότητα και πατριωτισμό και βοήθησαν να σώσουν και να μεταφέρουν τα αρχεία από τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης από τις μη ελεγχόμενες περιοχές του Ντονέτσκ και του Λουγκάνσκ στις ελεγχόμενες περιοχές της Ουκρανίας.

Ως αποτέλεσμα, την 1η Ιουνίου 2015 σύμφωνα με το Υπουργείο Παιδείας και Επιστήμης της Ουκρανίας από τη ζώνη σύγκρουσης μεταφέρθηκαν 16 ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και 10 επιστημονικά ινστιτούτα⁵. Μαζί με τα πανεπιστήμια, μετακόμισαν περίπου 36.000

φοιτητές και περίπου τρεις χιλιάδες καθηγητές. Αυτά τα πανεπιστήμια διατηρήθηκαν ως νομικά πρόσωπα στο εκπαιδευτικό σύστημα της Ουκρανίας και οι αδειές τους είναι ενεργές⁶. Αυτό σημαίνει ότι σε περίπτωση απελευθέρωσης των προσωρινά κατεχομένων περιοχών τα πανεπιστήμια αυτά θα μπορέσουν να λειτουργήσουν εκεί ξανά και συνεπώς, να δώσουν μια ευκαιρία να αποκατασταθεί η Ουκρανική τριτοβάθμια εκπαίδευση στην περιοχή.

Μεγάλη προσπάθεια έκανε το Υπουργείο Παιδείας και Επιστήμης της Ουκρανίας προκειμένου να μπορέσουν οι αποφοίτοι των σχολείων των αυτοαποκαλούμενων περιοχών "DNR/LNR" να περάσουν στα Ουκρανικά πανεπιστήμια και να σωθούν από τον πόλεμο και την προπαγάνδα. Οι σπουδαστές που διαμένουν στις κατεχόμενες περιοχές μπορούν να συνεχίσουν τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Ουκρανία. Ο αριθμός των παιδιών από τα προσωρινά κατεχόμενα εδάφη του Ντονμπάς που σπουδάζουν εξ αποστάσεως αυξήθηκε πάνω από ένα τρίτο. Τον Ιούνιο του 2017 άρχισαν να λειτουργούν τα εκπαιδευτικά κέντρα «Ντονμπάς-Ουκρανία» και «Κριμαία-Ουκρανία». Μέσα από αυτά τα κέντρα ο οποιοσδήποτε υποψήφιος φοιτητής από την Κριμαία και την κατεχόμενη περιοχή του Ντονμπάς μπορούσε να εισέλθει σε Ουκρανικά πανεπιστήμια με ένα απλοποιημένο σύστημα, με βάση τα αποτελέσματα των εισαγωγικών εξετάσεων. Το σύνολο των ενδιαφερόμενων που απευθύνθηκαν για καθοδήγηση στα εκπαιδευτικά κέντρα ήταν 3.733 άτομα.

Η Υπουργός Παιδείας της Ουκρανίας Λ.Γκρινέβιτς εξήγησε λεπτομερώς τη θέση της κυβέρνησης σχετικά με το θέμα των σπουδαστών από τις κατεχόμενες περιοχές: «Οι συνθήκες για τους υποψήφιους φοιτητές που βρέθηκαν στα κατεχόμενα του Ντονμπάς και της Κριμαίας είναι μειονεκτικές σε σχέση με τα παιδιά που σπουδάζουν στο ουκρανικό εκπαιδευτικό σύστημα. Είναι ευθύνη μας να ενθαρρύνουμε τη θέληση αυτών των παιδιών να σπουδάζουν στην Ουκρανία. Τα παιδιά από αυτές τις περιοχές όταν θα αποφοιτήσουν από τα πανεπιστήμιά μας θα είναι αυτά που θα βοηθήσουν στην επανένταξη της Κριμαίας και της περιοχής του Ντονμπάς στην Ουκρανία. Ως εκ τούτου, πρέπει να υποστηρίξουμε τις προσδοκίες αυτών των παιδιών».

Η κατάρρευση του λεγόμενου σχεδίου «Νοβορώσια» οδήγησε στη δημιουργία αυτοαποκαλούμενων «δημοκρατιών» που χρησιμοποιούνται από τη Ρωσία ως εργαλείο εκβιασμού και μόνιμης αποσταθεροποίησης της κοινωνικοπολιτικής κατάστασης στην Ουκρανία. Πρώτον, προκλήθηκε η κατάρρευση του ενιαίου εκπαιδευτικού χώρου της Ουκρανίας και το γεγονός αυτό θα δυσκολέψει την επιστροφή των κα-

³ Η στρατηγική εθνικής ασφάλειας της Ουκρανίας (το διάταγμα επικυρώθηκε από τον Πρόεδρο της Ουκρανίας στις 6 Μαΐου το 2015 «Σχετικά με την Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας της Ουκρανίας»). - URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

⁴ Καζάνσκι Δ. Ρέκβιεμ για την Εκπαίδευση στο Ντονέτσκ // Τίζντεν.UA. - 2014. - 17 Οκτωβρίου. - URL: <http://tyzhden.ua/Society/121443>

⁵ Σισούκ Ο. Η επιχείρηση «εκκένωση» / Ο.Σισούκ // Βίτσσε. - 2015. - №15. - URL: <http://www.viche.info/journal/4833/>

⁶ Η ακύρωση των αδειών στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα που παρέμειναν στα κατεχόμενα εδάφη της Ουκρανίας της περιοχής του Ντονμπάς, της Κριμαίας και της Σεβαστούπολης. - URL: <http://mon.gov.ua/usl-novivni/povidomlennya/2017/02/07/anulovano-licenziji-vnz,-shho-zalishilisa-na-nepidkontrolnix-ukrayini-teritoriyax/>

τεχόμενων εδαφών που είναι και το μείζον ζήτημα. Στα κατεχόμενα παρουσιάστηκαν τα εξής νομικά και ηθικά ζητήματα: η συνειδητή ή αναγκαστική συνεργασία των εκπαιδευτικών με τον εχθρό, η κατάληψη και μετακόμιση πανεπιστημίων, τα ζητήματα της υλικής και πνευματικής ιδιοκτησίας, η αναγνώριση ή μη αναγνώριση εκπαιδευτικών εγγράφων και πολλά άλλα. Μαζί με την κατοχή η ανώτερη και η δευτεροβάθμια εκπαίδευση αναγκαστικά ακολουθεί τα ρωσικά πρότυπα. Γίνεται εξαίλιση του ουκρανικού στοιχείου και ακολουθεί πλήρης ρωσοποίηση της εκπαίδευσης. Επομένως ο κάθε χρόνος που περνάει θα δυσκολεύει περισσότερο τη διαδικασία επανένταξης του εκπαιδευτικού συστήματος από τις κατεχόμενες περιοχές στο Ουκρανικό σύστημα. Δεύτερον, η ρωσική προπαγάνδα άμεσα επηρεάζει τους φοιτητές και τους καθηγητές. Σε ένα κλειστό περιβάλλον όπου υπάρχει πρόσβαση μόνο στα ρωσικά πληροφοριακά μέσα θα είναι πιο εύκολο να αποχωνωθούν οι σπουδαστές και οι δάσκαλοι. Τρίτον, στην παγκόσμια κοινότητα παρουσιάζεται μια «παράσταση» στην οποία η Ρωσία υπερασπίζεται το «ρωσόφωνο πληθυσμό του Ντονμπάς»⁷.

Ο στόχος της πολιτικής των ρωσικών αρχών στις κατεχόμενες περιοχές του Ντονέτσκ και του Λουγκάνσκ είναι να χρησιμοποιήσουν την εκπαίδευση ως ισχυρό εργαλείο του υβριδικού πολέμου. Το λεγόμενο «Υπουργείο Παιδείας» των αυτοαποκαλούμενων περιοχών έχει πολύ σημαντικό ρόλο στις κυβερνητικές δομές, καθώς η Ρωσική Ομοσπονδία έχει αναλάβει την πλήρη συντήρηση των ανωτέρων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των σχολείων της περιοχής.

Στις 18 Φεβρουαρίου του 2017 ο Πρόεδρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας Β. Πούτιν εξέδωσε εντολή για την προσωρινή «αναγνώριση των εκπαιδευτικών και άλλων εγγράφων που εκδίδονται από τα όργανα των αυτοαποκαλούμενων ΔΝΡ/ΛΝΡ στους ουκρανούς πολίτες και πολίτες χωρίς ιθαγένεια οι οποίοι διαμέ-

νουν μόνιμα σε αυτές τις περιοχές εκ μέρους της Ρωσίας. Η εντολή ισχύει για την περίοδο μέχρι να διευθετηθεί πολιτικά η κατάσταση στις περιοχές του Ντονέτσκ και του Λουγκάνσκ της Ουκρανίας⁸. Η αντίδραση της Ουκρανίας και της διεθνούς κοινότητας ήταν πολύ αρνητική τονίζοντας την παραβίαση των συμφωνιών του Μινσκ. Πρακτικά αυτή η εντολή υιοθετήθηκε αποκλειστικά για λόγους προπαγάνδας. Όσον αφορά τη λεγόμενη "προσδοκία" των Ουκρανών να εισέλθουν στα πανεπιστήμια του ΔΝΡ και του ΛΝΡ, μπορούμε να δούμε στατιστικά στοιχεία του αυτοαποκαλούμενου «Υπουργείου Παιδείας του ΔΝΡ» (η επαλήθευση των στοιχείων δεν είναι εφικτή). Το 2017 από το συνολικό αριθμό εγγεγραμμένων φοιτητών στα πανεπιστήμια του "ΔΝΡ" το 0,1% ήταν από τη Ρωσική Ομοσπονδία και από το "ΛΝΡ" και το 0,05% από την Ουκρανία.

Οι ρωσικές αρχές χρηματοδοτούν το εκπαιδευτικό σύστημα στα κατεχόμενα εδάφη για έναν πολύ κυνικό σκοπό εκτός από τα άλλα προαναφερόμενα πιο πάνω. Οι νέοι που σπουδάζουν στα πανεπιστήμια των λεγόμενων "ΔΝΡ/ΛΝΡ" στο τέλος θα έχουν ένα μη νόμιμο και μη αναγνωρισμένο πτυχίο, γεγονός που τους καταδικάζει ομήρους αυτού του ψευδοσυστήματος. Το κάθε έτος του πολέμου βαθιάειν ακόμα περισσότερο το "εκπαιδευτικό κενό" και οδηγεί στην αύξηση της επόμενης γενιάς μαθητών που διαπαιδαγωγούνται σε εχθρικό πολιτισμικό χώρο. Δημιουργείται ένα είδος εκπαιδευτικού και πνευματικού γκέτο στα κατεχόμενα εδάφη. Το γεγονός αυτό αποτελεί σημαντικό πρόβλημα για τη μελλοντική αποκατάσταση των προσωρινά κατεχομένων περιοχών του Ντονέτσκ και του Λουγκάνσκ. Σημασία έχει να σώσουμε τους πολίτες μας γιατί αν οι άνθρωποι αυτοί θα βλέπουν την Ουκρανία εχθρικά, η επιστροφή των εδαφών δε θα έχει νόημα. ■

⁸ Η εντολή για την αναγνώριση των εγγράφων που εκδόθηκαν στους Ουκρανούς πολίτες και πολίτες χωρίς ιθαγένεια οι οποίοι διαμένουν μόνιμα στις κατεχόμενες περιοχές του Ντονμπάς και του Λουγκάνσκ. – URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/53895>

⁷ Γκρίντινα Ι.Μ.

